

Izazovi u prevođenju znanstvenog i stručnog teksta

Kristović, Isabelle

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:139972>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-04**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA HUNGAROLOGIJU I TURKOLOGIJU

Isabelle Kristović

**IZAZOVI U PREVOĐENJU ZNANSTVENOG I STRUČNOG
TEKSTA**

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Kristina Katalinić

Zagreb, rujan 2021.

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Prevođenje kao proces.....	2
2. Značajke znanstvenog i stručnog teksta kao vrste.....	6
2.1 Morfološke/gramatičke kategorije u znanstvenom tekstu.....	9
2.2 Sintaktičke kategorije u znanstvenom tekstu.....	9
2.3 Leksičke kategorije u znanstvenom tekstu.....	10
2.4 Citiranje u znanstvenom tekstu.....	11
3. Prijevodne strategije i postupci.....	12
3.1 Transpozicija.....	12
3.2 Modulacija.....	13
3.3 Ekvivalencija.....	13
3.4 Adaptacija.....	14
3.5 Pomak u jezičnoj jedinici.....	14
3.6 Promjena u strukturi fraze.....	15
3.7 Promjena u strukturi surečenice, rečenice i koheziji teksta.....	15
3.8 Pomak u razini.....	15
4. Zbornik <i>Zagrebe, ti si moj rodni grad</i>	17
4.1 Analiza teksta 1.....	17
4.2 Analiza teksta 2.....	23
4.3 Analiza teksta 3.....	24
5. Komparativna diskusija o prevoditeljskim postupcima.....	31
Zaključak.....	34
Popis citirane literature.....	35
Popis korištene literature.....	36

Izazovi u prevođenju znanstvenog i stručnog teksta

Sažetak

Ovaj diplomski rad bavi se analizom prijevoda dvaju izvornih mađarskih tekstova (na hrvatski) i jednog hrvatskog teksta (na mađarski) iz zbornika *Zagrebe, ti si moj rodni grad...*, posvećenog životu i književnom stvaralaštvu Ferenc Fejtóa, mađarskog pisca, publicista i povjesničara. Rad se bavi prevoditeljskim strategijama i postupcima znanstvenog i stručnog teksta kao vrste. Riječ je o znanstvenom i stručnom tekstu vezanom za znanost o književnosti. Rad sadržava teorijski uvodni dio u kojemu se govori o procesu prevođenja općenito, potom se na temelju hrvatske i mađarske literature opisuju značajke i vrsta znanstvenog teksta, a zatim se na temelju iste literature izlažu neke prevoditeljske strategije i postupci koji predstavljaju određene izazove. Središnji dio rada kulminira analizama triju tekstova iz zbornika (originala i prijevoda) u kojima se vide praktični aspekti prevoditeljskih norma i usustavljaju sličnosti i razlike mađarskog i hrvatskog jezika u procesu prevođenja. Sagledavaju se i neka ključna teorijska pitanja vezana za jezik i prevođenje te se kroz morfološke, sintaktičke i leksičke karakteristike promatraju značajke mađarskog i hrvatskog s naglaskom na nekoliko zanimljivih jezičnih pojava. Mnogi su izazovi s kojima se susrećemo u prevoditeljskoj praksi, dakle cilj ovog rada je predstaviti neke i razmotriti rješenja na temelju komparacije triju polaznih tekstova i njihovih prijevoda uz analizu prevoditeljskih strategija i određenih korištenih postupaka, obzirom na moguću problematiku i zahtjev izvornih tekstova.

Ključne riječi: prevođenje, znanstveni i stručni tekst, prevoditeljske strategije i postupci, prijevodna norma, analiza prijevoda

Challenges in translation of scientific and professional text

Abstract

This master thesis deals with the analysis of translations of two original hungarian texts (into croatian) and one croatian text (into hungarian) from the collection *Zagreb, you are my hometown ...*, dedicated to the life and literary work of Ferenc Fejtó, Hungarian writer, publicist and historian. The paper deals with translation strategies and procedures of scientific and professional text as a type of text. It is a scientific and professional text related to the science of literature. The paper contains a theoretical introductory part which discusses the translation process in general, then describes the features and types of scientific text based on Croatian and Hungarian literature, and then presents some translation strategies and procedures based on the same literature. The paper culminates in the analysis of three texts from the collection (originals and translations) in which the practical aspects of translation norms are seen and the similarities and differences of the Hungarian and Croatian languages in the translation process are systematized. Some key theoretical issues related to language and translation are considered, and through morphological, syntactic and lexical features, the features of hungarian and croatian are observed, with an emphasis on several interesting linguistic phenomena. There are many challenges we face in translation practice, so the aim of this paper is to present some and consider solutions based on a comparison of the three source texts and their translations with an analysis of translation strategies and specific procedures used, given the possible issues and requirements of source texts.

Key words: translation, scientific and professional text, translational strategies and procedures, translation norm, translation analysis

Kihívások a tudományos és szakmai szövegek fordításában

Absztrakt

Ez a szakdolgozat két eredeti magyar szöveg (horvátra) és egy horvát szöveg (magyarra) fordításának elemzésével foglalkozik a *Szülővárosom vagy, Zágráb...* gyűjteményből, amely egy magyar író, publicista és történész, Fejtő Ferenc életéről és irodalmi munkásságáról beszél. A dolgozat a tudományos és szakmai szöveg fordítási stratégiáival és eljárásaival foglalkozik. Ez az irodalom tudományához kapcsolódó tudományos és szakmai szöveg. A szöveg egy elméleti bevezető részt tartalmaz, amely általánosságban a fordítási folyamatot tárgyalja, majd a horvát és a magyar irodalomra épülő tudományos szöveg jellemzőit és típusait leírja, majd néhány fordítási stratégiát és eljárást bemutat ugyanazon irodalom alapján. A dolgozat a gyűjtemény három szövegének (eredetik és fordítások) elemzését megbeszéli, amelyben a fordítási normák gyakorlati vonatkozásai láthatók, és a magyar és a horvát nyelv hasonlósága és különbségei a fordítási folyamatban rendszerezettek. Figyelembe vesszük a nyelvvel és a fordítással kapcsolatos néhány kulcsfontosságú elméleti kérdést, és morfológiai, szintaktikai és lexikai sajátosságokon keresztül megfigyeljük a magyar és a horvát nyelv sajátosságait, hangsúlyt fektetve több érdekes nyelvi jelenségre. Számos kihívással kell szembenéznünk a fordítási gyakorlatban, ezért ennek a dolgozatnak az a célja, hogy néhányat bemutassa és összehasonlítsa a három forrásszöveget és azok fordításait. Ezt a fordítási stratégiák és eljárások elemzésével érjük el, tekintettel a forrásszövegek összetettségére.

Kulcsszavak: fordítás, tudományos és szakmai szöveg, fordítási stratégiák és eljárások, fordítási norma, fordítási elemzés

Uvod

U ovom diplomskom radu bavit ću se analizama prijevoda znanstvenog i stručnog teksta na temelju komparacije triju tekstova iz zbornika *Zagrebe, ti si moj rodni grad...* Kao studentici hungarologije, ova tematika mi je posebno zanimljiva jer objedinjuje teoriju i praksu samog procesa prevođenja čime sam se i osobno imala prilike baviti na prevoditeljskim kolegijima ovog studija. U prvom poglavlju, *Prevođenje kao proces*, prikazujem osnovne dijelove prevoditeljske djelatnosti te cilj, važnost i svrhu prevođenja uopće. U drugom poglavlju, *Značajke znanstvenog i stručnog teksta kao vrste*, kroz stručnu literaturu (na hrvatskom i na mađarskom jeziku) predstaviti ću značajke znanstvenog i stručnog stila nasuprot književnome, te ću detaljnije strukturirati karakteristike znanstvenog teksta na morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj razini. U trećem poglavlju, *Prevoditeljske strategije i postupci* se na temelju hrvatske i mađarske literature predstavljaju neke prevoditeljske norme kojih se pridržavamo kada prevodimo, što će biti temelj za kasniju analizu tekstova. *Zbornik Zagrebe, ti si moj rodni grad...* četvrto je poglavlje ovog diplomskog rada koje detaljnije opisuje sam zbornik znanstvenih tekstova unutar kojeg ćemo se baviti trima analizama odabranih tekstova. Pomno odabrani tekstovi prijevodi su s mađarskog jezika na hrvatski i obrnuto. Nakon upoznavanja važnih značajki znanstvenog teksta u analizama ću se detaljnije baviti određenim problemskim pitanjima i situacijama u procesu prevođenja koje proizlaze iz različitosti vrste i forme jezika. Potom ću usporediti strategije, analizirati odabrane tekstove prema navedenim prevoditeljskim strategijama, značajkama i na temelju primjera ponuditi i razmotriti izvjesna rješenja i načine prevladavanja pojedinih situacija na koje se nailazi u živom procesu prevođenja i koje predstavljaju izazove prevoditelju, čime ću zaokružiti temu u cjelini u završnom, petom poglavlju, *Komparativna diskusija o prevoditeljskim postupcima*. Pojava koja nas zanima u sljedećim analizama je koliko je i kako zastupljena točnost odnosno egzaktnost prijevoda, te kakvi su odnosi između dijelova rečenica, jesu li oni smisleno prevedeni poštivajući pravila znanstvenog stila i ako jesu kako je to postignuto. Analizu će popratiti prikladni primjeri u kojima su zastupljene određene značajke i postupci prevođenja teksta znanstvenog stila, s obzirom na to da je riječ o tekstovima koji su prijevodi znanstvenih radova na području teorije književnosti. Mađarski jezik kao aglutinativan jezik izazov je za prevoditelje i svakako je pogodan za razna istraživanja i radove, međutim u ovome radu ćemo se fokusirati većinom na sintaktičke i morfološke pojave i specifičnosti izvornih i prevedenih rečenica.

1. Prevođenje kao proces

Prevođenje kao pojava iznimno važnu ulogu igra u upoznavanju i razumijevanju kulturoloških i socijalnih miljea određene jezične zajednice, države, akademskog kruga itd. Smatram da je bitno u glavnim crtama predstaviti sam taj proces, prije nego se posvetimo jednoj od vrsti prevođenja, znanstvenom prijevodu. Zato će se ovo poglavlje baviti procesom prevođenja te teorijom prevođenja uopće, dok će se u analizama prikazati praktična sfera u jednoj vrsti prevođenja (znanstveni prijevod). U predgovoru svoje knjige *Teorija i tehnika prevođenja*, Vladimir Ivir prevođenje definira kao prenošenje poruke izražene jednim jezikom u istovrijednu poruku izraženu drugim jezikom, što je i svrha samog prevođenja. Ivir navodi kako je za to prenošenje potrebna zajednička iskustvena podloga s izvornim odašiljačem i krajnjim primateljem poruke (Ivir, 1978: 9-17). Proces prevođenja dakle, podrazumijeva da će prijevod određenog tipa teksta biti namijenjen i za čitateljsku publiku koja će ga razumijeti. Ivir navodi i upute za bolju pripremu prevoditelja kao i stjecanje veće stručnosti i boljeg razumijevanja stilskog izražaja:

»Za prevođenje bilo koje vrste teksta prevodilac će se najbolje pripremiti tako da pročita nekoliko drugih tekstova iste vrste na jeziku cilju ili da već prevedene tekstove te vrste uspoređi s njihovim izvornicima. To će mu omogućiti da usvoji ne samo riječi koje se u takvoj vrsti tekstova upotrebljavaju, nego i šire izražajne sklopove, odnosno -što je još važnije- karakteristični stil izražavanja pojedine struke koji je dio obavijesti, a koji prevodiocu inače ostaje nedostupan.« (Ivir, 1978: 77)

Ivir je jezični izraz usporedio s kodiranjem u okviru određenog sustava znakova nekog jezika (1978: 10), što možemo povezati i sa mišljenjem Jean-Rene Ladmiraala koji koristi riječ dekodiranje za izraz prevođenje i zatim ponovno kodiranje u ciljnom jeziku (2007: 35), međutim prevođenje dakako nije samo stvar izraza i riječi, već i konteksta, sintakse, stilistike i idioma (Ladmiral, 2007: 36), što ćemo i vidjeti u analizama. Jean-Rene Ladmiral u svojoj knjizi *Kako prevoditi: Teoremi za prevođenje* pod pojmom prevođenje označava prijevodnu djelatnost, prevoditeljevu aktivnost i prijevod kao rezultat tog procesa (Ladmiral, 2007: 31). Kvalitetan prijevod ovisi o više faktora prevoditeljske aktivnosti: stručnost i obrazovanost prevoditelja u određenom području,

razumijevanje izvornog teksta (stila, konteksta, struke), poznavanje gramatike, jezičnog standarda i normi izvornoga jezika i jezika cilja, te sama pismenost prevoditelja.

Kada govorimo o procesu prevođenja nezaobilazni su pojmovi ekvivalencije i adekvatnosti. Nataša Pavlović u svojoj knjizi *Uvod u teorije prevođenja* navodi tzv. paradigmu ekvivalencije, koja nalaže da između prijevoda i ciljnog teksta treba postojati odnos jednake vrijednosti (2015: 31). Što to zapravo znači? Dakle potrebno je uzeti u obzir sve elemente potrebne da se dođe do ekvivalencije. Međutim to nije lagan zadatak i zato dolazimo do mnogih prijevodnih problema za koje Pavlović navodi da su rezultat nepodudaranja različitih jezičnih sustava (2015: 34). Potrebno je naznačiti na što se misli kada se govori o prijevodnom problemu. Pavlović ga pozivajući se na Sirén i Hakkarainen definiira kao „različite tekstualne elemente koji se ne mogu prevesti bez svjesnog promišljanja“ što nekada znači i izostavljanje. „Problemi“ se smatraju subjektivnim procesom jer ovise o svjesnosti prevoditelja (2015: 260-261, prema Sirén i Hakkarainen 2002: 76). S obzirom na to da se mađarski i hrvatski jezik razlikuju u brojnim značajkama, u analizama ćemo vidjeti upravo neke od njih. Brojne razlike proizlaze iz aglutinacije, karakteristike mađarskog jezika koja označava dodavanje prefikasa, infikasa i sufikasa na korijen riječi tvoreći ne samo riječ novog značenja već i novu vrstu riječi. U tom pogledu nailazimo i na zanimljivu karakteristiku jezika u kojoj se gramatičke pojave izražavaju na dva načina. U slučaju hrvatskog jezika riječ je o analitičkom izražavanju određenih jezičnih pojava primjerice kondicionala gdje je on izražen dvjema riječima (npr. *bio bih, mogao bih...*), dok mađarski jezik ima sintetički način izražavanja spomenutih kategorija za koji je karakteristično korištenje sufikasa, prefikasa koji se dodaju jednoj riječi i time su ekvivalenti dvjema riječima u hrvatskome jeziku koji nasuprot sufiksima svoju formu nadopunjava prijedlozima i zamjenicama (Klaudy, 2007: 167). Sintetički način stvara sažetost, jezgrovitost izraza kao npr. objektna konjugacija i posvojnost (primjer: mađ. *látlak*, hrv. *vidjela sam, /koga što/ tebe, kocsid* -hrv. *tvoj auto* prema Klaudy (2007: 82-83). Klaudy Kinga u knjizi *Nyelv és fordítás* kaže da zbog sintetičke forme mađarski glagol primjerice može imati više značenja odnosno dolazi do gomilanja značenja, daje i sljedeći primjer analitičke forme: »*She went to the phone and called the house.*« dok je prijevodni ekvivalent »*Hazatelefonált.*«, primjer sintetičke. Zbog toga dolazi do pojave prilikom prevođenja s takvog jezika na mađarski kada analitička forma postane sintetička, odnosno razdvojena forma će postati zgusnuta, a zgusnuta forma će se raščlaniti na više elemenata (Klaudy, 2007: 87). Ivir također navodi kako analitički jezici nemaju padeža već prijedlozima izražavaju takve odnose, dok sintetički isključivo padežima,

ili konstrukcijama u padežu (1978: 151). Svakako je bitno naznačiti da imajući na umu te različitosti jezičnih sustava prilikom traženja ekvivalencije vodimo računa o tome da ne zamijenjujemo riječi jednog jezika riječima drugoga jezika (jer doslovan prijevod u većini slučajeva je i krivi prijevod) već da pazimo na kontekst, stil i vrstu teksta koji prevodimo. U knjizi *Aspekti teorije prevođenja* Ksenija Premur navodi da »prevođenje nije samo dvojezički komunikacijski proces jednostavne zamjene jezičkih znakova, već i preosmišljanje, preinterpretacija i preiskazivanje poruke, i mora zadovoljavati zahtjeve ekvivalentnosti i adekvatnosti u preiskazivanju jezičnih znakova« (2006: 6). Slično Premur, u tekstu *Translatologija: povijesni razvoj i teorijski pristupi* (u: *Priručnik za prevoditelje*, 2015.) i autorica Vlasta Kučiš podsjeća da prevođenje nije samo zamjena jezičkih ekvivalenata već je i kultura važna značajka prilikom prevođenja (2015: 11), dok je primjerice Umberto Eco nemogućnost preslikavanja prijevoda vidio u postojanju brojnih sinonima i homonima, pa je zato potrebno razumijeti tekst da bi se mogao izabrati adekvatni „kontekstualni izbor“ (2006: 28-29). Eco navodi važnost konteksta i rečeničnih odnosa:

»Budući da se u nekom tekstu s estetskim svrhama uspostavljaju suptilni odnosi između različitih razina izraza i sadržaja, na sposobnosti određivanja tih razina, iskazivanja jedne ili druge (ili svih, ili nijedne), i umijeću da ih se postavi u isti odnos u kojem su bili u originalnom tekstu (kad je moguće), temelji se izazov prevođenja.« (Ibid, 2006: 53)

Mađarska autorica Kinga Klaudy u knjizi *Nyelv és fordítás* navodi dvije različite teorije prevođenja, to su normativna i deskriptivna. Normativna teorija govori nam kako treba prevoditi, a deskriptivnu zanima sam proces prevođenja (2007: 44). U hrvatskoj literaturi primjerice kod Nataše Pavlović nailazimo na termine deskriptivni i kritički pristup prevođenju. Deskriptivni ne iznosi sudove već objektivno želi opisati proces prevođenja, a kritički prevođenje promatra kroz suvremene kritičke teorije (2015: 21). Deskriptivna teorija zaslužna je za promatranje prijevoda kao odnosa različitih kultura što je gotovo uvijek slučaj, dok kritička teorija nasuprot znanstvenim metodama deskriptivne, empirizmu i objektivnosti, smatra da neutralnost i objektivnost nisu mogući. Deskriptivnu paradigmu dakle karakteriziraju deskriptivnost, empirijski pristup, orijentiranost na ciljni sustav i norma. Time je cilj proučavanje prijevoda kakav je u sklopu određenog društvenog sustava putem znanstvenih istraživanja (Pavlović, 2015: 114-117) ili kako navodi i *Priručnik za prevoditelje* prema Gideonu Touryju, promatrati prijevod kao produkt kompleksnih društvenih

odnosa koju determiniraju i prijevodne norme. Postoje norme izvornog i ciljanog teksta. One za izvorni određuju primjerenost prijevoda, a poštovanje normi ciljnog teksta rezultira prihvatljivošću prijevoda. Tim pogledom se prevođenje odmiče iz striktno lingvističkih okvira i naglašava njegovo društveno značenje (2015: 26-27).

2. Značajke znanstvenog i stručnog teksta kao vrste

Prevođenje znanstvenih tekstova razlikuje se od prevođenja književnih tekstova ili poezije, a da bismo znali u kojemu točno pogledu potrebno je predstaviti značajke znanstvenoga stila koje utječu na formu i sadržaj samog teksta. Nasuprot književnom prevođenju koje dopušta opisne prijevode radi zadržavanja izvorne poruke i stila, zanima nas što učiniti i kako prenijeti jednu vrlo objektivnu i sadržajno sažetu poruku koju nam nudi znanstveni tekst.

Pod znanstvene tekstove ubrajamo prvenstveno tekstove namijenjene području određene tehničke struke i prirodnih znanosti (medicina, matematika, biologija...), međutim to se razlikuje od znanosti o književnosti čime se bavi ovaj rad. Znanost o književnosti podložna je promjenama, ovisi o kulturološkim faktorima, kontekstu i vremenu, te se kao humanistička znanost razlikuje od prirodnih znanosti i samim time pred prevoditelja stavlja određeni izazov. Naravno i unutar istog područja dolazi do razlika s obzirom na pojedine grane znanosti (Matešić, 2015: 340).

Znanstveni stil se od književnoga prvenstveno razlikuje u pogledu točnosti prijevoda, do te mjere da rečenice u prijevodu moraju i vizualno nalikovati na originalni izvorni tekst. Točnost je vrlo bitna jer znanstveni tekst obično iznosi činjenice i obraća se jednako obrazovanoj i u tom određenom području stručnoj osobi radi daljnjeg informiranja o nekoj temi. Točnost, preciznost, objektivnost, logički slijed mišljenja, uporaba konektora među rečenicama, citiranje, značajke su navedene i u srednjoškolskog udžbeniku za mađarski jezik autorice Adrienne Fráter (2016: 33). Ivir navodi kako je u prenošenju stručnog sadržaja iskustvena podloga uska tj. zajednička malom broju ljudi (Ivir, 1978: 17). Nasuprot tome u književnom stilu se pak dopušta „pjesnička sloboda“ i nije striktan način sastavljanja rečenice već je bitno da se prenese sam stil i dojam, duh teksta koji će primatelju prenijeti osjećaj izvornog teksta što je primjerice slučaj u prevođenju poezije.

U knjizi *Szakszöveg-Tipológia* Csontos Nóra objašnjava koje su norme i zahtjevi spomenutog stila. Uz osnovne značajke te vrste teksta prikazat ću i kako to utječe na sam prijevod i pred kakve izazove stavlja prevoditelja. Csontos navodi kako se stručni tekst sastoji od dvije temeljne odrednice: prva je »iskustveno znanje«, a druga »institucionalizirano znanje«. Prvo se tiče osobe kojoj je tekst namijenjen i koja može prepoznati značajke teksta (koje je njeno dosadašnje iskustvo čitanja i razumijevanja takvog teksta), a drugo se tiče znanja temeljenog na znanosti i stečenog obrazovanjem (ono što je stečeno putem učenja i obrazovanja), ono se bazira i na sadašnjem

djelovanju, dokumentaciji, normi i standardu, propisanim zakonitostima, sadržaju i formi jezika. Institucionalizirano znanje važno je zbog stručnog jezičnog diskursa pisanog teksta, znanstvenih definicija, namjera da se pisac teksta i čitatelj međusobno razumiju. Ostale osobine stručnog teksta su: točno, sažeto i jasno iznošenje teme, tekst je vezan za određeno područje stručnosti, naglasak je na korištenju terminologije vezane za to područje (stručni izrazi i termini), ograničenost/točna određenost teme (2020: 39-41).

Stručni tekst kao takav daje informacije o određenoj stručnoj spremi i ciljan je za to područje, takav tekst opisuje kako se nešto čini, važnost se stavlja na prenošenje informacija i znanja s nekim ciljem, rješenje nekog problema, objašnjenje ili uputa, te opisivanje zadataka (Silić, 2020: 47). Stručni termini upravo su ono što stručan tekst dijeli od običnog proznog teksta. Važna je i uporaba termina karakterističnih za znanost, smisleni, te objektivni način izražavanja (Ibid, 2020: 51,139).

U prijevodu znanstvenog teksta rijetka je sloboda i kreativnost prevoditelja, već je važnije što vjernije prevesti činjenice iz izvornog teksta budući da je riječ o znanstvenom radu stručne osobe. Naravno to nekada može predstavljati problem pa je potrebno pronaći ekvivalent u ciljnom jeziku. Osim znanja jezika potrebno je i znanje sadržaja određenog područja o kojemu govori stručni tekst. Sadržaj je u ovoj vrsti teksta najvažniji jer je znanstvena komunikacija ona sa sadržajem, a ne sa osobama (Silić i Pranjković, 2006: 63). Što se tiče rečeničnog sustava naglašena je uporaba složenih rečenica radi logičkog izražavanja sadržajnih odrednica, u kojima su gramatičke veze na razini dijelova tih složenih rečenica. U svakom slučaju prisutni su citati, uporaba referenca, važnost argumentacije i potkrepljenje mišljenja (Csontos, 2020: 139). Dodatne značajke su jasnoća, objektivnost, argumentacija, koherencija, kohezija, važna je uporaba odjeljaka u tekstu, poglavlja, potpoglavlja, gramatičke značajke tiču se rečeničnog ustrojstva, dužine rečenica, modaliteta, glagolskih vremena, od leksičkih osobina to su termini i uporaba stručnog vokabulara (rječnika), a Csontos navodi još i reference, citiranje, stvaranje teorija, prikaz iskustvenih podataka (Ibid, 2020: 139). Slično Csontos, osim do sada navedenih značajki znanstvenog stila Oraić-Tolić također smatra važnim strukturu odlomka, te tekstualne konektore koji pospješuju koheziju i strukturu samoga odlomka (2011: 305).

Ksenija Premur u djelu *Teorija prevođenja* navodi cilj prilikom prevođenja znanstvenog teksta:

»Za neknjiževno se prevođenje, pod kojim se uglavnom podrazumijeva prevođenje znanstvenih i tehničkih tekstova, uglavnom opravdano smatra da je izbor stilskih sredstava

ograničen i stoga manje važan element za strukturiranje adekvatnog prijevoda, te se pažnja prije svega posvećuje potpunom prenošenju informacije s usredotočenjem pažnje na terminologiju, a manje na ostale pragmatske i komunikacijske funkcije teksta koje su ograničenog spektra, te se uglavnom svode na uži izbor uobičajenih i često korištenih fraza ili sintaktičkih konstrukcija.« (1998: 165)

U djelu *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, Frančić, Hudeček i Mihaljević također navode značajke znanstvenog funkcionalnog stila, a to su: naglasak na logičkoj organizaciji sadržaja, racionalnost, strogost, ekonomičnost i objektivnost sadržaja, deskriptivost (opisivanje pojava, događaja, istraživanja, točnost, jasnoća, preciznost, nedvosmislenost, terminološka ujednačenost, dovršenost svake tvrdnje itd.). Potrebno je voditi računa i o primjerenosti teksta, ujednačenosti, povezanosti svih djelova teksta. Karakteristične su i definicije, bilješke, citiranja, bezličnost glagolskih oblika, i tzv. *svevremenski prezent* (2006: 279). Ta bezličnost se očituje u neutralnim izrazima s obzirom na lice, izostanak subjekta, dakle izrazi u 3. licu jednine koji ne upućuju na neku osobu, što navode Silić i Pranjković. Takvi su izrazi primjerice: „*U radu se govori/se raspravlja o...*“. Također spominju i nekontekstualnost, jer je znanstveni tekst fokusiran na logički redosljed mišljenja i egzaktnost što isključuje ovisnost o različitim kontekstima (2005: 376).

Josip Silić u svojem djelu *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika* navodi funkcionalne stilove te njihove značajke. Osim znanstvenog stila, tu su još i administrativno-poslovni, novinarsko-publicistički, književno umjetnički i razgovorni (2006: 10). Zanimljivo je to što je znanstveni stil jedini u kojemu su nedopustive primjese drugih stilova jer je vrlo izraženo poštovanje normi i zatvorenost (Matešić, 2015: 341). Znanost kao takvu karakterizira logički ustroj misli i sadržaja i izraza, iz čega proizlazi i načelo objektivnosti. Dakle da ponovimo, važno je u znanstvenom djelu da je sadržaj iznesen kao cjelina, da je izdvojeno ono bitno i da prati određeni logički slijed. Dalje navodi pojam apstrakcije, gdje je ono apstraktno nasuprot konkretnome, nešto općenito i poopćeno npr. riječ *čovjek* konkretno značenje ima u kontekstu „*Ovaj je čovjek biće koje misli*“, a apstraktno značenje je u rečenici „*Čovjek je biće koje misli*“. U prvom slučaju riječ je o jednom određenom čovjeku, dok je u drugom slučaju riječ o svim ljudima sa svojim obilježjima tj. bilo kome. Međutim kako se još očituje ta apstrakcija u tekstu? U vidu toga nailazimo na gramatičke jezične

značajke (morfološke i sintaktičke) svojstvene ovome stilu o kojima ćemo saznati više u narednim potpoglavljima (Ibid, 2006: 43-45).

2.1 Morfološke/gramatičke kategorije u znanstvenom tekstu

Morfološke (gramatičke) značajke vežu se za morfeme, odnosno najmanju jedinicu jezika koja ima značenje. Postoje dvije vrste morfema: oblikotvorni i rječotvorni, prvi označava one koji tvore oblike iste riječi, a drugi one kojima se tvore nove riječi. Kategorije koje spadaju u morfološku domenu su kategorije riječi, broja, padeža, roda, vida, stanja, lica, vremena i načina, te se njima uspostavljaju veze između riječi i to gramatičkim morfemima, odnosno nastavcima kako navode Silić i Pranjković (2005: 37-38).

Načelo apstraktnosti gramatičkih kategorija pretpostavlja morfološke gramatičke kategorije kao što su kategorije vrsta riječi: imenice, glagoli, pridjevi, kategorije vida, vremena, lica, padeža roda, broja... Od glagolskih kategorije to su infinitiv, svevremenski prezent i futur i nesvršeni glagolski oblici, od lica to je 3.l.jd., 1.l.mn. („autorsko mi“), od imenica to su srednji rod, jednina apstraktnih i konkretnih imenica koje označavaju neki opći pojam (Silić, 2006: 45). Karakteristično je za ovu vrstu teksta da se vrijeme izražava s najneutralnijim oblikom tj. prezentom nesvršenih glagola (Ibid, 2006: 46). 3.l.jd. vršitelj je glagolske radnje u znanstvenom stilu: npr.: *pokazuje, opire*, 1.l.mn u liku autora koji govori (npr.: *možemo*) (Silić, 2006: 47). Nadalje Silić navodi da je infinitiv važan u iskazivanju odnosa prema sadržaju poruke zbog neovisnosti o licu (Ibid, 2006: 50). Na morfološkoj razini naići ćemo na određene promjene u prijevodu obzirom na izvornik, jer mađarski kao sintetički jezik, koji sufiksima i prefiksima tvori nove riječi nasuprot hrvatskome kao analitičkom, koji koristi prijedloge, već unaprijed podrazumijeva različitosti koje će osim na oblik i sadržaj riječi, utjecati i na samu rečenicu.

2.2 Sintaktičke kategorije u znanstvenom tekstu

Sintaktičke značajke odnose se na kategorije članova rečenice i kategorija rečenice, te one zajedno s morfološkima čine gramatiku. Sintaktičke kategorije uspostavljaju vezu među članovima rečenice i među rečenicama što se postiže njihovim položajem u rečenici (Silić i Pranjković, 2005: 38). Načelo apstraktnosti sintaktičkih gramatičkih kategorija očituje se u kategorijama suodnosa riječi u rečenici, kategoriji subjekta, predikata, objekta, priložne oznake, te kategorije suodnosa rečenica u tekstu (Silić, 2006: 45).

U svojoj knjizi *Bevezetés a fordítás elméletébe* Kinga Klaudy izlaže značajke prema kojima se prevoditelj orijentira kada prevodi određenu vrstu teksta. Prema njenom objašnjenju vidimo da bi stručan tekst označavao čvrstu strukturu i međusobno povezane rečenice, znanstveni funkcionalni stil, nasuprot književnom, uzvišenom, pravnom ili publističkome (2009: 61), dok Csontos pak ističe važnost naglašavanja sintaktičkog sustava, a to je zastupljenost složenih rečenica i forma teksta koja je sastavljena prema određenim pravilima (2020: 41), što mađarskom jeziku omogućava veliku tvorbenu mogućnost. Silić i Pranjković navode neke sintaktičke karakteristike koje čine znanstveni tekst autentičnim: osobne zamjenice trećeg lica (npr. *on, ona, ono..*), posvojne zamjenice (npr. *njena*), pokazne zamjenice (npr. *taj, ta*), prilozi (npr. *odatle, otuda*), čestice (npr. *međutim, naime, stoga*), frazeologizirani izrazi (npr. *s obzirom na to da, slično tomu*). Dakle, veoma je važna i uporaba konektora koji spajaju rečenice s rečenicama (2005: 377-379). Najzastupljenije su objasnidbene i zaključne rečenice (Fráter, 2016: 33). Važno je napomenuti da znanstvena riječ i rečenica znače isto u kontekstu i izvan njega, također nema zavisne rečenica koja sama stoji, što je često u književno-umjetničkom stilu (npr. *ali ne opet ovako, da me poziva*). Nema ponavljanja riječi, samo racionalnost, ekonomičnost i objektivnost, rečenice slijede jedna iz druge označene interpunkcijom, sadržaj je povezan rečeničnim (veznicima) i tekstnim konektorima (Silić, 2006: 53-56).

2.3 Leksičke kategorije u znanstvenom tekstu

Prevagu u znanstvenom stilu nad morfologijom imaju leksik i sintaksa (Silić, 2006: 45). Zanimljiva je i ekspresivnost u znanstvenom tekstu, koja se postiže anaforama, paralelizmima, retoričkim pitanjima, personifikacijom predmeta istraživanja (Ibid, 2006: 193). Dakle, bitna svojstva znanstvenog teksta su logičnost, objektivnost, apstraktnost, eksplicitnost, preciznost, točnost, sažetost, postupnost, jasnoća, neemocionalnost (Silić, 2006: 194), što se sve postiže prigodnim izrazima i stručnim terminima, leksikom primjerenim za znanost što navodi i Csontos (2020: 139). Apstraktnost je objašnjena kao opće i pojmovno značenje imenice koja takvom uporabom dobiva značenje termina (2005: 378). Zbog te točnosti uporabe termina, moguće je i ponavljanje određenih riječi (Fráter, 2015: 24). Riječ je u znanstvenom stilu apstraktnog značenja, ne ovisi o kontekstu, ono samo sebi stvara kontekst (Silić, 2006: 59). Određene razlike u leksičkoj razini su na primjeru leksičke praznine, npr. u engleskom jeziku postoji riječ *sibling* ili *grandparent* koji označava osobu koja ima iste roditelje kao i druga osoba i roditelja od roditelje neke osobe, međutim u hrvatskome nemamo takav izraz, već su to *brat* ili *sestra* i *baka* ili *djed* (Pavlović, 2015:

34-35). U mađarskome također imamo isti slučaj, izrazi za *sibling* i *grandparent* su *testvér* i *nagyszülő*, za koje u hrvatskome nemamo „neutralan” izraz već je izraz dan prema spolu.

2.4 Citiranje u znanstvenom tekstu

Navođenje činjenica iz stručne literature i pozivanje na nečiji rad ili studiju da bi se potkrijepilo mišljenje važna je karakteristika znanstvenog rada. Svako mišljenje ili izvođenje neke teorije mora biti popraćeno adekvatnom literaturom. Za Csontos citiranje je objašnjenje i proširivanje onoga što je rečeno, ono poziva na dodatno istraživanje onoga što izražava (2020: 176). Slično Csontos, Dubravka Oraić-Tolić u pogledu vlastite argumentacije važnim smatra funkcionalnost citata i dijeli ih na ilustrativne, polemičke i dijaloške. Ilustrativnima se potrepljuju vlastite ideje, polemički služe za davanje nekih protuargumenata i sukobljavanje mišljenja, a dijaloški za izražavanje odnosa vlastitog i suprotnog mišljenja (2011: 441). Csontos navodi da je u znanstvenom tekstu najzastupljenije tzv. *otvoreno citiranje* (mađ. *függő idezési mód*) u kojemu nije fokus na citatu, nego se odnosi na one kojima je tekst namijenjen, odnosno da tuđe znanje postane činjenica (Csontos, 2020: 201).

3. Prijevodne strategije i postupci

Mnogo je različitih prevoditeljskih strategija korišteno prilikom prijevoda tekstova koje analiziramo, međutim nas ovdje zanimaju ponajviše one koje se pojavljuju na sintaktičkoj i morfološkoj razini jer usporedivši jezične sustave mađarskog i hrvatskog jezika u tom pogledu nailazimo na zanimljive rezultate. Prijevodne strategije definiraju se kao „potencijalno svjestan postupak za rješavanje problema s kojima se pojedinac suočava dok prevodi segment teksta s jednog jezika na drugi“ (Pavlović, 2015: 266 prema Lörcher (1991: 76). Prijevodne postupke su pak podijelili Vinay i Dalbernet 1958. godine na izravne (posuđivanje, kalkovi i prevedenice, doslovni prijevod) i neizravne (transpozicija, ekvivalencija, modulacija i adaptacija) (Stojić, Brala, Matešić, 2015: 54). Uz sintaktičke strategije, među tekstualne strategije, ubrajamo još semantičke i pragmatičke (Pavlović, 2015: 61 prema Chesterman, Wagner, 2002: 57), međutim neke od njih (primjerice parafraza kojom se prepričava neka ideja iz izvornog teksta ili promjena tropa koja označava promjene u stilskim figurama (npr. metafora ili personifikacija) nisu zastupljene jer je u takvim tekstovima naglasak na točnim i objektivnim informacijama, što isključuje strategije koje prevoditelju daju prostora za vlastiti doprinos ili neku veću preinaku, međutim svaka od strategija je zanimljiva na svoj način te bi se mogla samostalno obraditi kao tema nekog drugog diplomskog rada. *Priručnik za prevoditelje* navodi da se za potrebe stručnog prevođenja metode i postupci mogu podijeliti u dvije skupine: postupci doslovnog prijevoda i postupci u kojima se u manjoj ili većoj mjeri odstupaju od doslovnog (2015: 55).

3.1 Transpozicija

Vrsta prijevodne strategije u kojoj se jedna vrsta riječi zamjenjuje drugom, ali uz zadržavanje poruke što se smatra najčešćom strukturalnom promjenom (Pavlović, 2015: 59). To je vrlo česta praksa prilikom prevođenja s hrvatskog na mađarski, npr. imenica se pretvara u glagol. Ivir navodi da je to prebacivanje jedne gramatičke jedinice izvornog jezika u drugu jezičnu jedinicu ciljnog jezika. Ona je posljedica višestrukosti značenjskih odnosa među gramatičkim jedinicama dvaju jezika (1978: 146-147). U *Priručniku za prevoditelje* za transpoziciju navode da je prevoditeljski postupak u kojemu se jedna gramatička struktura zamjenjuje drugačijom u ciljnom jeziku pod uvjetom da se ne mijenja značenje poruke (npr. *make a report-izvijestiti*), što je primjer

nominalizacije nasuprot verbalizaciji. To može biti uz promjenu vrste riječi i reda riječi, ili unutar jedne kategorije (npr. *navigation is prohibited-zabranjuje se plovidba*) (Pritchard, 2015: 56-57).

3.2 Modulacija

Promjena forme poruke u kojoj se mijenja motrište (npr. *kad* se promijeni u *gdje*). To je također važan postupak kada je riječ o različitim jezičnim sustavima (Ibid, 2015: 59). U *Priručniku za prevoditelje* navodi se da je modulacija prevoditeljski postupak pri kojemu se u ciljnom jeziku mijenja perspektiva i kut gledišta na istu stvar, a da se pritom ne mijenja značenje (npr. *it is difficult* se prevodi s *nije lako*, uključuje pretvorbu aktiva u pasiv i obratno, zamjenu uzroka i posljedice, mjesta za vrijeme itd. te se kao takva ne preporuča u stručnom prevođenju (Pritchard, 2015: 57).

3.3 Ekvivalencija

Ekvivalencijom nazivamo pojavu kada se nađe rješenje kojim je identično objašnjena neka situacija na izvornom jeziku, gdje su smisao i sadržaj isti, ali leksik i sintaksa nisu (Pavlović, 2015: 60). Da bi se to u potpunosti moglo izvesti kao važan uvjet postavlja se odlično vladanje obama jezicima, jer će se tako očuvati prvotna obavijest (Ivir, 1978: 85). U tom slučaju mogli bismo reći da je ekvivalencija postupak u kojemu elementi izvornika i prijevoda moraju biti jednako vrijedni u pogledu značenja i smisla same poruke ili obavijesti.

Kinga Klaudy također navodi da je ekvivalencija postignuta kada prijevod odgovara normama ciljnog jezika kao što i izvornik odgovara normama izvornog teksta. Klaudy navodi i neke problematične dijelove: dugačke imeničke strukture, atributne konstrukcije u rečenici, izrazi sintagmatske prirode (imenica i glagol koji su smisljeno povezani da tvore neki izraz, npr. mađ. *karrierlehetőséget, étkezést biztosít, vitát folytatni*, na hrv. *osigurati mogućnosti za razvoj karijere, osigurati obrok, voditi raspravu*) te priložne strukture (2007: 45). Nadalje nudi i prikaz teorije ekvivalencije koji se događa na nekoliko nivoa, prema teoriji Komisszarova iz 1972. godine to su: prema jezičnim znakovima, na razini iskaza, komunikacije, situacije i komunikacijskog cilja (Klaudy, 2009: 82).

Eugene Nida navodi dvije vrste ekvivalencije, prva se fokusira na samu poruku u njenom sadržaju i formi (formalna) koja želi da je poruka u potpunosti prenesena, a druga (dinamična) u kojoj prevoditelj poruku razmatra unutar svoje kulture (Nida, 1964: 159). S obzirom na to da je

teško očekivati potpuno preslikavanje teksta iz izvornog jezika u ciljni, upravo zato je umjesto identičnosti tekstova, kvalitetniji naziv ekvivalentnost tekstova (Ladmiral, 2007: 35).

Klaudy Kinga spominje Andrewa Chestermana koji navodi tri vrste istraživačkih modela u znanosti o prijevodu: (1) usporedni model koji uspoređuje izvorni i ciljani jezik, usmjeren na uvjete ekvivalencije, i (2) model procesa koji ispituje strategije prevođenja i ponašanje prevoditelja, (3) uzročni model koji ispituje što utječe na prijevod, a na što prijevod utječe (Williams i Chesterman, 2002) (Klaudy, 2007: 9).

3.4 Adaptacija

Postupak koji se koristi kada izraz iz izvornog teksta nije poznat u ciljnoj kulturi (Pavlović, 2015: 60). Ova strategija možda je karakterističnija za književne tekstove, jer je u znanstvenom tekstu riječ o korištenju adekvatne terminologije koja je poznata krugu ljudi kojima je tekst namijenjen, čak neovisno o jeziku. Znanost kao takva ima uvriježena pravila u svakoj kulturi i čak bi adaptacija nekog pojma u ciljnom jeziku narušila izvorno značenje odnosno ona nije ni potrebna jer je važno što vjernije prikazati izvornik. *Priručnik za prevoditelje* navodi da je adaptacija način prenošenja značenja određene kulture u skladu sa zakonitostima ciljnog teksta gdje značenje ima istu komunikacijsku svrhu kao i u izvorniku (Pritchard, 2015: 58). To je primjerice vidljivo kod poznatijih uzraza koji su prilagođeni u ciljnom jeziku, npr. eng. *pound* je u hrvatskome *funta*, franc. *champagne* je *šampanjac*... (Ibid., 2015: 424-425). Klaudy Kinga adaptacijom smatra prijevod koji je specijaliziran za neku ciljanu publiku i koji je potreban radi razlika u kulturološkom kontekstu izvornika i prijevoda tako da prevoditelj prijevod prilagođava ciljanoj publici (2009: 145).

3.5 Pomak u jezičnoj jedinici

Pomak je često nužan jer je uzrokovan razlikama u strukturi jezičnih sustava, dakle izvornu ideju nije moguće smisljeno ili gramatički izraziti formalnim korespondentom (Pavlović, 2015: 53 prema Catford 1965/2000: 141). Chesterman također navodi da je to situacija kada se jedna vrsta sintaktičke jedinice (morfem, riječ, fraza, rečenica, odlomak) prevede nekom drugom vrstom sintaktičke jedinice ili npr. jedna rečenica bude prevedena sa dvije. Pavlović je navela Chestermanov primjer u kojemu je jedna njemačka rečenica na engleski prevedena kao dvije rečenice ili kada je npr. jedna riječ *gemeinsam* prevedena sa frazom *in conjunction* (Pavlović, 2015: 62,63 prema Chesterman (1997: 95-96)). U hrvatskome bi *gemeinsam* značilo *zajedno* kao načinski

prilog, a *in conjunction* bi bilo *u suradnji*, gdje zapravo vidimo da je smisao ispunjen, ali riječ je zamijenjena frazom.

3.6 Promjena u strukturi fraze

Obuhvaća morfološke promjene na razine fraze, kao što su broj, određenost, imenske fraze i promjena lica, roda i načina u glagolskoj frazi bez da se fraza mijenja, dakle promjenjena je samo unutarnja struktura npr. množina postaje jednina, indikativ imperativ). Naveden je i Chestermanov primjer u kojemu se množina u njemačkoj rečenici u engleskom prijevodu promijenila u jedninu (njem. *Die Produkte auf den JET SHOP Seiten sin...*, eng. *The merchandise depicted on the JET SHOP pages is...* (Pavlović, 2015: 63 prema Chesterman 1997: 96), a na hrvatski bi se njemačka riječ prevela sa *proizvodi*, a engleska sa *roba* (zbirna imenica).

3.7 Promjena u strukturi surečenice, rečenice i koheziji teksta

Promjena u strukturi surečenice označava promjenu redoslijeda rečeničnih dijelova ili promjenu u formi (iz aktiva u pasiv) i slično (Pavlović, 2015: 63 prema Chesterman, 1997: 97). Što se tiče redoslijeda rečeničnih djelova ovdje bih spomenula da je u hrvatskome redoslijed riječi: subjekt, predikat, objekt, dok je u mađarskome subjekt, objekt, predikat, bitna je razlika u rečeničnom ustrojstvu što prilikom prijevoda donosi problem: tko je subjekt koji vrši glagolsku radnju. Jedan od izazova je i usustavljanje hrvatskog rečeničnog ustrojstva koji naginje korištenju odnosnih rečenica nasuprot atributnim dopunama i izrazima u mađarskome.

Promjena u strukturi rečenice odnosi se na promjenu strukture rečenice u redoslijedu i vrsti surečenice (Pavlović, 2015: 64 prema Chesterman, 1997: 97-98). Ovaj primjer prisutan je kada imamo particip u mađarskoj rečenici tj., atributnu sintagmu odnosno složenicu (glavnu surečenicu), a u hrvatskome to postaje odnosna (apozicijska) surečenica, o čemu će biti riječi kasnije u tekstu.

Promjena u koheziji teksta odnosi se na referencije unutar teksta, elipse, supstitucije, uporabe zamjenica, ponavljanja i veznika npr. pokazna zamjenica postaje pridjev itd. (Pavlović, 2015: 64 prema Chesterman 1997: 98).

3.8 Pomak u razini

Označava promjene u jezičnoj razini (fonetička, morfološka, sintaktička, leksička) na kojoj se izražava smisao neke poruke, što je često kada su dva jezika različitog sustava npr. složenica

postaje odnosna rečenica (Pavlović, 2015: 65 prema Chesterman, 1997: 99). Čest primjer u prijevodima općenito, posebice ako su jezici drugačijih struktura, jedan ima analitičku jezičnu formu, a drugi sintetičku i obrnuto, o čemu je bila riječ u poglavlju *Prevođenje kao proces*.

4. Zbornik *Zagrebe, ti si moj rodni grad...*

Nakon što smo vidjeli koje su bitne značajke znanstvenog i stručnog stila analizirat ćemo primjere vezane za prevoditeljske probleme i/ili izazove prilikom prevođenja ovog tipa teksta. Primjeri tj. tekstovi kojima ćemo se baviti nalaze se u zborniku znanstvenih radova *Zagrebe, ti si moj rodni grad...* (mađ.: *Szülővárosom vagy, Zágráb...*) koji je nastao u spomen na lik i djelo Ferenc Fejtőa, mađarsko-francuskog pisca, publicista i povjesničara. Stodesetu obljetnicu njegova rođenja Katedra za hungarologiju na Filozofskom Fakultetu u Zagrebu obilježila je sa znanstvenom konferencijom koja je za cilj imala naglasiti vrijednost njegova stvaralaštva i oživjeti neka razmatranja i pitanja kojima se on bavio (2018: 7). Ferenc Fejtő proveo je svoje rane godine u Zagrebu što ga je uveliko obilježilo i nadahnulo, te od te veze potječe i sam naziv zbornika. Zbornik se sastoji od tri djela: u prvome nalaze se studije o svjetskoj književnosti dvojice Fejtőevih suvremenika i njegovim radovima i recenziji stvaralaštva Attila Józsefa, u drugome se u studijama predstavljaju događaji dvadesetog stoljeća s njime u ulozi, posebice politička zbivanja u Mađarskoj kao i ratovi u tadašnjoj Jugoslaviji i odnosu prema Hrvatskoj. Osim navedenoga problematiziraju se i neka pitanja iz njegova djela, primjerice pojam antisemitizma u Europi. Treći dio studija bavi se njegovim djelom *Sentimentalno putovanje* (1935.) u usporedbi s djelima svjetske književnosti poput *Sentimentalnog putovanja* Laurencea Sternea, te se na kraju razmatra i veza Fejtőa i Miroslava Krležę, njihov odnos iz mladih dana, sličnosti i različitosti u tadašnjim aktualnim temama, npr. ideji prosvjetiteljstva (2018: 291). Radovi za analizu odabrani su prema primjerima za koje smatram da će pokazati odlike stručnog teksta iz područja znanosti o književnosti.

4.1 Analiza teksta 1

Tekst Zoltána Virága *A részvétnél is mélyebbre* (Egy „aszketikus inyenc” Jugoszlávia-képerőrl) izvorni je znanstveni rad na mađarskom jeziku i govori o Ferencu Fejtőu i njegovim dojmovima koje je izložio u svojem djelu *Sentimentalno putovanje*. Rodom iz Nagykanizse, Fejtő se našao u Zagrebu te je to iskustvo snažno utjecalo na njegovo stvaralaštvo, inspiraciju i izgradnju identiteta. Autor teksta govori o odnosu Miroslava Krležę, Petra Dobrovića i Fejtőa. Kao izvor korišten je Krležin *Dnevnik* (1977) kao i *Sentimentalno putovanje* Fejtőa. Virág navodi i Fejtőov odnos prema tadašnjim jugoslavenskim pitanjima, dotiče se i teme Josipa Broza Tita i njegove podrške Mađarskoj, te odnosa s Milovanom Đilašom, gdje usputno do izražaja dolaze njegova

politička razmatranja vezana za vlast u Jugoslaviji i južnoslavenske ratove. Rečenice su složene i neke se sastoje od dvije ili više surečenica, dok u prijevodu redosljed tih surečenica nije nužno uvijek identičan. U primjerima u analizi naglasak će biti na različitostima dvaju jezičnih sustava zbog kojih će doći do sintaktičkih i morfoloških promjena u prijevodu.

Primjer 1. »Nacionális sorskérdéseket *összeszikráztató* korszakok felfutásának-leáldozásának szemtanújaként és krónikásaként látott rá azokra a *mozzanatokra*, illetve élte át, csoportosította részletezően ama *fejleményeket*, eseménytorlóadásokat, amelyek a kérészéletű parlamenti rendszertől vezettek az egymásra lövöldözésekkel, gyilkosságokkal felbolygatott monarchista diktatúrához meg a katonai puccshoz, majd a sztálinista nyomásgyakorlástól tovább pörögtek a szocialista tervgazdálkodásig, hogy onnan *a szabadság és a tolerancia fojtogató látszatengedményeivel teletűzdelve* érkezzenek el a nyitott államhatárok delíriumos csodájáig, tömeghipnózisáig.« (2018: 138)

»Kao svjedok i kroničar uspona i padova razdoblja *koja stapaju sudbinska pitanja* promatrao je, to jest proživio kretanja, posebno kategorizirao razvoje događaja i burna zbivanja koja su vodila od kratkotrajna parlamentarnog sustava do monarhističke diktature uzburkane oružanim sukobima i ubojstvima te do vojnog puča, a potom se od staljinističkog pritiska dalje skotrljala do socijalističkoga planskog gospodarstva, da bi *odande natrpana skučenom prividnom popustljivošću slobode i tolerancije* došla do delirijuskog čuda, masovne hipnoze otvorenih državnih granica.« (2018: 124)

Usporedimo li ovu mađarsku rečenicu s hrvatskom rečenicom, vidjet ćemo da je red riječi gotovo isti. Međutim razlika je ta da u mađarskoj rečenici imamo atributnu sintagmu (*nacionális sorskérdéseket összeszikráztató*), a u hrvatskoj odnosnu rečenicu (*koja stapaju sudbinska pitanja*). Odnosna objektna rečenica je ona u kojoj se zavisna surečenica uvodi odnosnim zamjenicama ili veznim sredstvima npr. koji, koga, što, kakvo, kakva... (Silić, Pranjković, 2005: 332-333). Ono što nas još zanima jest zašto je u nekom prijevodu korištena određena riječ, rečenica umjesto druge i što je time postignuto, pogotovo u znanstvenome tekstu gdje se važnost pridaje činjenicama i teži vjernom prijevodu što je moguće sličnijem izvornom tekstu. Ovdje se prevoditeljski izazov odnosi na vjerni prikaz teksta gdje nema opisnog prijevoda već je bitno da prevedene rečenice i vizualno

odgovaraju izvornima. Riječ *összeszokrátotó* u hrvatskome se ne može zamijeniti jednom riječju jer sufix -ó označava nekoga tko radi neku radnju u ovome slučaju *koja stapaju* što bismo mogli i reći *koja isijavaju*. Riječ *mozzanat* u rječniku ima više značenja: trenutak, moment, okolnost, činjenica. Odabir za tu rečenicu mogao je biti i *gledao je, to jest proživio te trenutke*. S obzirom na to da je *fejleményeket* prevedeno kao razvoj događaja, iako riječ iza toga također označuje događaj prevoditeljica je odabrala *burna zbivanja* kao sinonim da ne bi došlo do ponavljanja. U ovome slučaju imamo primjer transpozicije rečeničnog djela, gdje postoji opasnost od preslikavanja strukture rečenica jer utječu na obavijest, čine značenje izvornika drugačijim i prijevod postaje neovjeren (Ivir, 1978: 155). Dio rečenice *a szabadság és a tolerancia fojtogató látszatengedményeivel teletűzdelve* u hrvatskome dobiva drugačiji redosljed i vrste riječi. *Teletűzdelve* u mađarskome predstavlja tzv. *hátározói igénév* (tvori se sufixom -va, -ve) kojime se izražavaju okolnosti djelovanja ili neke radnje i koji veže glagolske dopune (Hegedűs, 2005: 66). U hrvatskome je ekvivalent opisni pridjev *natrpána*. U tom slučaju došlo je do transpozicije. Također u hrvatskome opisni pridjev dolazi ispred riječi koju opisuje, dok u mađarskome dolazi iza. Složenicu *látszatengedményeivel* mogli bismo prevesti i *sa svojim očitim ustupcima*, gdje je jedna riječ u mađarskome četiri u hrvatskome, što je posljedica različitih jezičnih sustava. To je također i dobar primjer podatnosti mađarskog sustava za slaganje složenica.

Primjer 2. »Amikor jó fél évszázaddal korábban tudomást szerzett a „horvát Remarque” létezéséről, a közmegegyezésem művészi kivételességének, a sokak által bírált politikai nézeteinek hírei kapcsán felébredt benne a kíváncsiság, vajon milyen szinkronikus és diakronikus együtthatások fedezhetők fel *Miroslav Krleža talányos habitusa és bölcséleti tájékozódásának, szellemi hovatarozásának forradalmár hevületű, anarchista, marxista, kommunista eltolódásai, hangsúlyárnyalódásai között.*« (2018: 139)

»Kad je dobrih pola stoljeća prije doznao za postojanje „hrvatskog Remaquea”, na vijesti o *njegovoj općepriznatoj umjetničkoj iznimnosti i političkim pogledima* koje mnogi osuđuju poželio je doznati kakvi se to sinkronični i dijakronični međuutjecaji nalaze između zagonetna habitusa i revolucioniranih, anarhističkih, marksističkih, komunističkih odnaka i *fokalnih nijansi filozofijske obaviještenosti i intelektualne pripadnosti Miroslava Krleže.*« (2018: 125)

U ovoj rečenici prevoditelj se susreće sa izricanjem pripadnosti i posvojnosti u mađarskom jeziku. Budući da su hrvatski i mađarski jezici različite tipologije i izricanje posvojnosti biti će drugačije na morfološkoj, sintaktičkoj i semantičkoj razini (Lahocki-Samardžić, 2013: 203). Dok u hrvatskome imamo posvojne zamjenice (*moj, tvoj, naš*) i posvojne pridjeve (*-ov, -ev, -in*) u mađarskome imenica dobiva imenske nastavke koji označavaju posvojne nastavke za osobe, npr.: *moja kuća-házam, naš pas-kutyánk* te se nalaze u atributnom položaju (Ibid, 2013: 204). Potrebno je zato dobro shvatiti rečenicu jer bi moglo doći do pogrešaka tj. pogrešne interpretacije npr.: obzirom na bogate rečenične strukture ponekad je teško razaznati posvojnost i što kome pripada. Ovdje vidimo i zanimljiv slučaj genitivne veze. Razmotrimo sljedeće: u izvornoj rečenici, sintagmi „*horvát Remarque*” pripadaju riječi: *kivételességének* i *nézeteinek* (-nak,-nek kao sufiksi za označavanje pripadnosti, ujedno i ekvivalent dativnom padežu), a vlastitog imenici *Miroslav Krleža* pripadaju sljedeće: *habitusa, tájékozódásának, szellemi hovatarozásának, forradalmár hevületű, eltolódásai, hangsúlyárnyalódásai*. U hrvatskoj rečenici sintagma „hrvatskog Remarque“ posvojnomo zamjenicom *njegovoj* stvara uvjete posvojnosti, gdje je nakon nje sve navedeno smatrano njegovim, dok je osim posvojne zamjenice i posvojnog pridjeva, treći način iskazivanja posvojnosti i genitivni oblik koji se našao u hrvatskom prijevodu (*...fokálnih nijansi filozofijske obaviještenosti i intelektualne pripadnosti Miroslava Krleže*), dok je Miroslava Krleže genitiv, čime je došlo do promjene rečeničnih elemenata, odnosno do sintaktičkog pomaka u jezičnoj razini što je posljedica nizanja višestrukih posvojnih veza u mađarskome jeziku. U mađarskom jeziku jedna riječ daje više informacija upravo zbog svojih prefikasa i sufikasa. U riječi *létezéséről, letezés* je korijen riječi, sufiks *é* označava pripadnost tj. da je to njegovo, a sufiks *-ről* ekvivalent je hrvatskome prijedlogu *-o* (komu čemu). Dakle jedna riječ na mađarskom zamijenjuje se s tri riječi na hrvatskome. Obzirom da svaka mađarska riječ ako je riječ o posvojnosti u sebi nosi sufiks *-e* u hrvatskom nećemo ponavljati svaki put da je riječ o *njemu* ili *njegovome*, već će biti dovoljno jednom reći *njegovom* pa nabrojiti sve navedeno. Za zadnji dio rečenice nađeno je vrlo spretno rješenje. Mađarska sintagma *forradalmár hevületű* (značenja „revolucionarno entuzijastički“) prevedena je *revolucionarnih* jer bi rečenica bila nespretna da je ostavljeno izvorno točno značenje. Riječ *hevület* morfološki gledano ima i tvorbenu mogućnost jer je od imenice nastao pridjev. Ovdje vidimo da će nekada doći i do ispadanja nekih riječi i to je u redu dokle god je sadržajno prenesena izvorna poruka.

Primjer 3. »Ő oldotta fel Petar Dobrović monogramját, a Párizsban felbukkanó poétát könnyedén azonosította József Attila személyében, valamint korigálta a névjegyét Dobrovits/Dobrovics Péterként szintén letevő, pécsi születésű vendéglátóhoz, a bányászváros szerb megszállásának megszüntetésekor kikiáltott Baranya-bajai Szerb-Magyar Köztársaság (1921. augusztus 14. – 1921. augusztus 21.) rövid ideig ügyködő elnökéhez köthető valóságtartalmakat: „Dobrovićot sohasem ítélték halálra, s a pécsi katonalázadást sem ő szervezte, csak részt vett benne. Valószínűleg a beszélgetés is magyarul folyt, nem franciául, hiszen *a vajdasági származású Olga asszony* is értette ezt a nyelvet.”« (2018: 140)

»On je odgonetnuo monogram Petra Dobrovića, poetu koji je iskrsnuo u Parizu lako je identificirao kao Attilu Józsefa, odnosno korigirao je stvarne činjenice vezane za domaćina koji se također predstavlja kao Petar Dobrović, to jest Dobrovits/Dobrovics Péter, podrijetlom iz Pečuha, predsjednika kratkovjeke Baranjsko-Bajske Srpsko-Mađarske Republike (14. kolovoza 1921.–21. kolovoza 1921), proglašene nakon srpske okupacije toga rudničkoga grada: „Dobrović nikad nije osuđen na smrt, a ni pečuški vojni ustanak nije organizirao on, već je u njemu samo sudjelovao. Vjerojatno se i razgovor odvijao na mađarskom jeziku, a ne na francuskom, naime, jezik je razumjela i *mlada gospođa Olga, podrijetlom Vojvodanka.*”« (2018: 126)

U ovome primjeru primjetila sam da je važno naznačiti da u mađarskom jeziku imeničke dopune, kao što su atributi najčešće dolazi ispred nje, svaki opis ili značajka navedena je ispred, dok u hrvatskome većinom nakon imenice slijede dodatne dopune, a one bliže stoje ispred (mađ.: *a vajdasági származású Olga asszony*, hrv.: *mlada gospođa Olga, podrijetlom Vojvodanka*). Ispred imenice nalaze se dopune poput atributa, apozicije.

Primjer 4. »A déli szláv térséget benépesítő etnikumok *főbb ismertetőjegyeit, küllemi adottságait, spirituális rezdüléseit, vérmérsékleti és ösztönéleti különbségeit görcső alá vevő* Fejtő Ferenc-i passzusok előszeretettel, de nem fantáziátlanul operálnak a szokásos sztereotípiákkal, a délceg horvátok megtörhetetlen ellenállási kedvét és mozgalmi pátozát, a szilaj szerbek megfélemlíthetlenségét és lekenyerezhetlenségét, a büszke szlovénok mértéktartását és európai műveltségét,

a montenegróiak párját ritkító konokságát, széles gesztusok mögé rejtett csavaros észjárását bizonygató általánosításokkal.« (2018: 142)

»Ulomci Ferenc Fejtőa *koji stavljaju pod povećalo glavne znakove raspoznavanja*, izvanjske značajke, spiritualna titranja, razlike u temperamentu i nagonskom životu etnikā nastanjenih u južnoslavenskom području služe se uobičajenim stereotipijama s naklonošću, ali ne bez fantazije, kroz poopćenja koja dokazuju neslomljivu volju za otporom i revolucionarni patos poletnih Hrvata, neustrašivost i nepotkupljivost žestokih Srba, umjerenost i europsku obrazovanost ponosnih Slovenaca, te neusporedivu tvrdoglavost i podmukli um skriven iza širokih gesta Crnogoraca.« (2018: 128)

U izvorniku subjekt se nalazi u drugome redu, dok u hrvatskoj rečenici njime započinje rečenica kako i nalaže znanstveni stil, ovdje se vidi razlika u sintaksi između ova dva jezika, jer bi u hrvatskome ovakav raspored bio karakterističniji za književno-umjetnički stil u kojemu takvim načinom naglašavamo značajke neke osobe ili pojave, obično u opisivanju. U stručnom tekstu raspored je takav da je subjekt ispred predikata, predikat iza subjekta i ispred objekta, objekt iza predikata i ispred priložne oznake, priložna oznaka iza objekta (Silić, 2006: 13), što je, kako i vidimo, u prijevodu i postignuto. Također izrazi i riječi su ekvivalentni. Zanimljivo je i napomenuti da je u hrvatskome znanstvenom stilu isključivo zastupljen SVO redosljed vrsta riječi u rečenici, dok je u mađarskom najčešći SOV, što je bitan faktor za obratiti pažnju jer ako bi redosljed bio drugačiji primateljima prijevoda neće biti jasna obavijest ili će biti krivo protumačena. Ovdje primjećujemo još jednu karakteristiku mađarskog participa. Particip (*vevő*) uz sebe veže glagolsku dopunu i sve se nalaze s njegove lijeve strane (...*főbb ismertetőjegyeit, küllemi adottságait, spirituális rezdüléseit, vérmérsékleti és ösztönéleti különbségeit görcső alá...*) u službi objektnih sintagmi (nastavak -t kao nastavak za objekt). S druge strane hrvatska rečenica kao jezični ekvivalent ima odnosnu rečenicu koja započinje odnosnom zamjenicom „*koji*“, koja je u sintaktičkoj službi veznika zavisnosložene rečenice (Matešić, 2015: 344), te je sva druga dopuna s njene desne strane također nizana u objektu. Takvo gomilanje atributnih konstrukcija koje pobliže opisuju imenicu tipično je za mađarski jezik, ali i ovakav tip teksta jer se time postiže zgusnutost, sadržajnost te je u jednoj rečenici time prisutno mnogo informacija. Smatram da je ta jezična stvarnost posebno zanimljiva baš u ovom tipu teksta jer se postavlja i pitanje kako to rješava

hrvatski jezik. U knjizi *Kis magyar grammatika* melléknévi igenév svojom vrstom se nalazi između glagola i pridjeva, dakle nije u potpunosti ni jedno ni drugo. Funkcija toga participa je označavanje radnje i zbivanja, te postoje tri vrste: folyamatos, befejezett i beálló. Prva vrsta označava radnju koja se događa istovremeno s radnjom predikata rečenice, druga vrsta označava radnju u prošlosti, dakle dogodila se prije radnje koju izražava predikat, treća vrstaje ona u kojoj će se radnja dogoditi nakon radnje predikata (2002: 108). Melléknévi igenév prvenstveno je atribut koji izriče neko svojstvo (*minőségjelző*). U ulozi predikata su samo oni melléknévi igenévek koji imaju sufiks -ható, hető ili -andó, endő. Mogu biti i prijedlozi: npr.: *A nénikét magára hagyottan találták meg.* Mogu se i proširivati ako su u ulozi atributa, mogu dobiti objekt (*társait üdvözlő diák*) i prijedlog (*reggel óta takarító házmester*) (2002: 108-109).

4.2 Analiza teksta 2

Drugi tekst koji će nam poslužiti za prijevodne primjere je tekst Istvána Ladányija *Esemény és narráció Fejtő Ferenc Érzelmes utazásában* u kojemu je riječ o odnosu događaja i pripovijedanja. Ovaj tekst prati povijesno-političku tematiku što će pokaziti učestalije korištenje sintagama i većih imeničkih struktura (imenice dobivaju prefikse i sufikse, tvoreći složenice i sadržavajući zgusnutije značenje) radi dočaravanja slika o kojima priča. U odnosu na prvi tekst rečenice nisu u toj mjeri složene.

Primjer 5. »*Másrészt Záhgráb után egy teljesen másik világba utazik, a zágrábi napok otthonos idegenségére épülve a tenger, a tengerparti életmód és a korabeli, már működő turizmus, a más utazókkal való találkozások az egyedül utazó fiatallembert folyamatosan reflexióra és önreflexióra készítetik.*« (2018: 222)

»*S druge strane, nakon Zagreba putuje u jedan potpuno drugačiji svijet, nadograđujući se na prisnu tuđinu dana provedenih u Zagrebu, more, primorski način života, onodobni već funkcionalni turizam te susreti s drugim putnicima mladića, koji putuje sam, neprestano potiču na razmišljanje i samorefleksiju.*« (2018: 212)

Rečenica počinje sa frazom *s druge strane*, kao značajka znanstvenog stila u kojoj prilikom iznošenja oprečnih stavova ili teorija ili usporedbe dvije pojave koriste se riječi *s jedne strane, s druge strane, slično...* Dio mađarske rečenice *egyedül utazó fiatallembert* u hrvatskome dobiva

jednu umetnutu zavisnu surečenicu *mladića, koji putuje sam*, što je i particip. U hrvatskome znanstvenom stilu važna je logička struktura mišljenja, jasne rečenice, pa će u slučaju prijevoda s mađarskog radije uvrstiti još jednu rečenicu i poduprijeti tok teksta. U ovome tekstu često se koriste glagolski prilozi sadašnji, kojima se naglašava događaj u vremenu u kojemu se događao. Time čitatelj dobiva dojam važnosti i naglašenosti pa i sadašnjosti i involviranosti. U mađarskome jeziku karakteristična jezična pojava (kao i zanimljiva razlika u odnosu na hrvatski jezik) je nagomilanost atributima ispred imenice. To se postiže pomoću participa (*melléknévi igenév*) o kojemu smo ranije već govorili.

Primjer 6. »A naplószerű szerkezetben július másodikára rögzített elbeszélésben *a körülményeket fölvezető, rövid bevezető bevezetés után* („Nada az ágyon pihen, figyel magában a magzat fészkelődését s találgatja, hogy fiú lesz-e vagy lány?”), vagyis a jövőre vonatkozó jelzés után a nővér a maga történetét kezdi mondani, a naplói tevékenységére utalva, instrukciókat adva és interpretációt kínálva, hogy hogyan írja meg őt a naplójában. « (2018: 224)

» U kompoziciji sličnoj dnevniku u dijelu zabilježenom pod datumom drugi srpnja, *nakon kraćeg uvoda u kojemu se predočuje situacija* („Nada se odmara na krevetu i proučava pomake čeda u sebi, nagađajući hoće li biti dečko ili curica.”) odnosno nakon iskaza vezanog uz budućnost sestra počinje pričati vlastitu priču. Referirajući se na autorovu aktivnost pisanja dnevnika, daje mu savjete i objašnjava kako da je opiše u dnevniku.« (2018: 214)

Ovdje imamo particip: *a körülményeket fölvezető, rövid bevezető bevezetés után*, što u hrvatskome glasi: *nakon kraćeg uvoda u kojem se predočuje situacija*. U hrvatskome je particip zamijenjen odnosnom rečenicom (... , kojem/koji/kojoj...).

4.3 Analiza teksta 3

Treći tekst je znanstveni rad Dejana Durića naziva *Dvadeseto stoljeće kroz prizmu pamćenja: memoar Od Budimpešte do Pariza preko Zagreba Ferenc Fejtőa*. Riječ je o tekstu znanstvenog stila, s pripadajućim leksikom, terminologijom i načinom izražavanja posebice frazeološkim izrazima. Rad prati logički način izražavanja, misleno izlaže sadržaj, tema je jasno postavljena i ograničena s ciljem izlaganja doprinosa i važnosti Ferencova djela u suvremnom

kontekstu. U prijevodu s hrvatskog na mađarski, obzirom na dosadašnje znanje, možemo predvidjeti određene dijelove koji bi mogli biti zahtjevniji ili čak u krajnjoj liniji izmjenjeni u potpunosti. Vidjet ćemo što nam donosi tekst, a pažnju ćemo obratiti na sljedeće značajke: kako se ponašaju rečenice u hrvatskome, a kako u prijevodu na mađarski, koje su strategije i postupci, navedeni u prijašnjim odlomcima diplomskoga rada najčešće korišteni i u sklopu koje promjene vidimo glavne distinkcije hrvatskog i mađarskog standardnog jezika (izricanje posvojnosti/genitiv, dugačke imeničke konstrukcije/odnosne rečenice...). Tekst karakteriziraju rečenice srednje duljine, bez previše atributnih konstrukcija. Prevedene rečenice čak i po strukturi odgovaraju izvornima, red riječi u surečenici nekad je promijenjen da odgovara mađarskoj sintaksi.

Primjer 7. »Fejtöv je memoar podijeljen u četiri cjeline koje otpadaju na četiri razdoblja njegova života. « (2018: 175)

»Fejtő memoárja négy egységéből áll, amelyek életének négy részét ölelik fel.«
(2018: 191)

U mađarskome posvojnost se također izražava sufiksima, u hrvatskome nastavcima -ov,-ev,-in kojima se tvori posvojni pridjev i dodaje se subjektu, dok se u mađarskome dodaje imenici ili objektu, predmetu koji je u posjedu. Ovdje je riječ o morfološkoj značajki jer se tim posvojnim nastavcima riječ mijenja po oblicima. Također već smo imali slučaj, a ponavlja se opet, razlika je u položaju zavisnih rečenica. Čest je slučaj da hrvatska i mađarska rečenica imaju zamijenjene dijelove zavisnih rečenica, što je izazov u smislu stvaranja ekvivalentne rečenice u izvornom jeziku. Za početnika prevoditelja ovo je jedan od zahtjevnijih djelova. Da bi se dobila mađarska forma za hrvatsku rečenicu u prijevodu ne bismo mogli ispuniti uvjete: prvo riječ je o različitim sustavima subjekta, predikata i objekta (hrv. SVO, mađ. SOV), riječ u mađarskome dobiva oznake posvojnosti i priložnih oznaka (*életének négy részét*), leksik također nije isti, što je svakako primjer, ono što je u hrvatskome rečeno sa: koje otpadaju na (*koga, što*) četiri razdoblja njegova života, u mađ. postaje *koje su obuhvaćene* (s kime, čime) četirima razdobljima njegova životu (primjer u slučaju povratnog prijevoda).

Primjer 8. »Taj odnos svjedoči o kolebanju intelektualaca u dvadesetom stoljeću, koji je suočen s galopirajućim i devastirajućim zbivanjima. « (2018: 175)

»Ez a viszony a *rohanó* és mindent *megsemmisítő* eseményekkel *szembesülő* huszadik századi értelmiségi ingadozásáról tanúskodik.« (2018: 191)

Dvije rečenice u mađarskom prijevodu postaju jedna u hrvatskoj ekvivalentnoj rečenici. Zanimljivi su nam i participi: *Rohanó és mindent megsemmisítő eseményekkel szembesülő huszadik századi értelmiségi ingadozásáról* jedna je velika sintagmatska konstrukcija koja je u izvornom obliku ispunjena, interpunkcijom, odnosno zamjenicom (tekstnim konektorom). Prilikom prijevoda potrebno je krenuti od glagola, zatim subjekta i potom drugim imeničkih i glagolskih dopuna, da ne dođe do zabune koja je čija dopuna. *Intelektualaca* u mađarskome postaje *intelektualnih*, imenica u pridjev što je primjer transpozicije. Eventualni problem u prevođenjima bio bi prevođenje jedne vrste riječi isto vrstom riječi, jer u jezicima različitih jezičnih i gramatičkih konstrukcija biti će i različito izražavanje nekih konstrukcija. U protivnom bi došlo do lažnog sparivanja (Ivir, 1978: 152). Mađarski će svoje značenje radije zgusnuti, dok će hrvatski imati i više odnosnih rečenica za pobliže objašnjavanje.

Primjer 9. »S obzirom *na događaje koji su obilježili dvadeseto stoljeće* te na niz pokazatelja iz dvadeset i prvoga stoljeća, posebice se poticajnim pokazuje problematika židovskoga identiteta, antisemitizma i asimilacije.« (2018: 175-176)

»Tekintettel *a huszadik századot meghatározó eseményekre* és a huszonegyedik század számos jelenségére, különösen ösztönzőnek tűnik a zsidó identitás, az antisemitizmus és az asszimiláció kérdésének vizsgálata.« (2018: 191-192)

U hrvatskoj rečenici *na događaje koji su obilježili dvadeseto stoljeće* riječ *događaji* je na početku rečenice, u mađarskome *događaj* biva postavljen na kraju rečenice, a sve su dopune ispred njega, dok je hrvatska forma s dopunama sadržana u dodatnoj odnosnoj rečenici sa odnosnom zamjenicom *koji*. Riječ je o promjeni kohezije teksta jer je zamjenica *koji* postala prilog *obilježujući*. Ovdje je također riječ o participu naspram odnosne rečenice.

Primjer 10. »Zbog nastojanja da se strukturira životna priča *kroz prisjećanje proteklih životnih trenutaka*, djelo nas neminovno dovodi u kontekst problematike odnosa pamćenja i književnosti, odnosno književnosti kao medija individualnoga i kolektivnoga pamćenja, kako ga je formulirala Astrid Erll.« (2018: 176)

»Arra törekedve, hogy az élettörténetet *annak elmúlt pillanataira emlékezve strukturálja*, a mű szükségszerűen az emlékezet és irodalom viszonya problematikájának kontextusához vezet el bennünket, *amelyben* – ahogyan azt Astrid Erll megfogalmazta – az irodalom az individuális és a kollektív emlékezet közvetítője.« (2018: 192)

U ovome primjeru imamo prisutnu zamjenu surečenica. U prijevodu su zadnje dvije rečenice zamijenile mjesto. Ako izuzmemo potrebu zamjene rečenica da bi bolje odgovarala formi i strukturi ciljnog teksta, prijevod odgovara izvorniku. U mađarskom prijevodu umetnuta je riječ *amelyben* umjesto riječi odnosno (kao priloga koji dodatno objašnjava neku stvar). *Amelyben* je odnosna zamjenica, što znači da je rečenica ostala odnosna kao u izvorniku. U dijelu rečenice *kroz prisjećanje proteklih životnih trenutaka*, *kroz* je prijedlog u akuzativu, u mađarskome imamo *annak elmúlt pillanataira emlékezve*, što bi povratnim prijevodom glasilo: *sjećajući se na protekle trenutke*, prijedlog *kroz* ispao je, prisjećanje je postalo sjećajući (glagolski prilog).

Primjer 11. »Zato *ću* u nastavku *sagledavati* žanrovske odrednice jer izravno uvode u vidokrug razmatranja pamćenja, a zatim i struktura djela koja je blisko vezana uz njih, ali i činjenicu da (re)konstrukcija životne priče kroz prisjećanje prošlosti ovisi o (ne)stabilnosti i selektivnosti pamćenja i pamtitelja.« (2018: 176)

»Ezért a továbbiakban *szemügyre veszem* a műfaji sajátosságokat, mert ezek közvetlenül az emlékezet vizsgálatának látókörébe vezetnek, majd a velük szoros kapcsolatban álló művek szerkezetét, valamint azt a tényt is, hogy az élettörténet (re)konstrukciója a múltra emlékezés által függ az emlékezet és emlékező megbízhat(atlan/ó)ságától, figyelmének szelektivitásától is.« (2018: 192)

Futur u hrvatskoj rečenici (*ću sagledavati*) modulirao se u prezent svršenog glagola *obratiti pažnju, razmotriti*. Modulacija je obično prijelaz iz aktiva u pasiv i obratno, ali se odnosi i na kategoriju glagolskih vremena. U mađarskome futur nije korišten jer je prezent karakterističniji za znanstveni stil, a u hrvatskome ni taj futur nema konkretno značenje, već se njime kao i drugim glagolskim oblicima koji nisu prezent, jedan sadržaj poruke suprotstavlja drugom sadržaju poruke, obzirom da kategorija vremena mora imati neutralan oblik (Silić, 2006: 49-50) o čemu se govorilo u poglavlju *Značajke znanstvenog i stručnog teksta kao vrste*. Dakle u prijevodu često dolazi do promjene glagolskog vremena, što ovisi o pravilima samog jezika.

- Primjer 12. »Pisanje o životu stoga može biti „izvor za proučavanje kulturnoga pamćenja [...] kako je pamćenje *proizvedeno, konstruirano, napisano, preneseno*“.« (2018: 177)
- »Az önéletírást tekinthetjük a kulturális emlékezet tanulmányozása forrásának, megtudhatjuk, hogyan keletkezett, hogyan *szerkesztették, írták le és adták át*.« (2018: 193)

Ovdje je zanimljivo primjetiti različite načine izražavanja bezličnosti u ova dva jezika: hrv. *konstruirano, napisano, preneseno*, mađ.: *hogyan szerkesztették, írták le és adták át*. Hrvatski jezik ima glagolski pridjev trpni koji služi za tvorbu pasivnih glagolskih oblika i bezličnog oblika, a mađarski koristi 3.1. mn. za izražavanje bezličnosti.

- Primjer 13. »Lejeune navodi četiri kategorije kada govorimo o autobiografiji: formalni kriterij vezan je uz prozno oblikovanje narativnoga teksta; tematski kriterij uvjetuje da djelo *progovara* o životu pojedinca te *prikazuje* njegov osobni razvoj; autorski kriterij *zahtijeva* da identitet autora i pripovjedača bude isti; kriterij pripovjedača upućuje na potrebu za analeptičkom organizacijom naracije te *da se pripovjedač i glavni lik identitetski podudaraju*.« (2018: 178)

»Lejeune, az önéletírásról beszélve négy feltételt említ: a nyelvi forma feltétele, hogy az elbeszélés szövege próza *legyen*; a bemutatott tárgy feltétele, hogy a mű az egyén magánéletéről *szóljon és bemutassa* személyiségének fejlődését; a szerzővel kapcsolatos feltétel, hogy a szerző és az elbeszélő azonos *legyen*; az elbeszélő helyzete szerinti feltétel *az elbeszélő és főszereplő azonossága*, valamint az elbeszélés visszatekintő (retrospektív) perspektívája.« (2018: 194)

Prezent postaje imperativ u mađarskome, dolazi do promjene u strukturi forme, radi pronalaska ekvivalencije, a također dolazimo i do važne funkcije imperativa u mađarskome. Imperativom se izražava direktna zapovijed, upozorenje, molba, potreba, ili kada postoje dvije predikacije, a jednom označavamo cilj i namjeru ili događaj koji će se tek ostvariti (Hegedűs, 2005: 129). Također glagoli u hrvatskome zamijenjeni su imenicama, hrv. *da se pripovjedač i glavni lik identitetski podudaraju*, mađ. *az elbeszélő és főszereplő azonossága*. Glagol postaje imenica. Prisutna je transpozicija i pomak u jezičnoj jedinici.

Primjer 14. »Dok u autobiografskom zapisu »priča« *treba ostavljati dojam da nesmetano teče*, memoar često ne skriva selektivnost: u Fejtövu su djelu četiri dijela podijeljena u serije kratkih poglavlja – fragmenata, koji se dotiču određenih situacija i ljudi *za koje je pripovjedač procijenio da su bitne* da o njima govori.« (2018: 179)

»Míg az önéletrási írásmód megkívánja a történet szabad áramlását, addig a memoár gyakran nem leplezi a szelektivitást: Fejtő művében a négy rész rövid fejezetek sorára – töredékére tagolódik, amelyek érintenek bizonyos, *az elbeszélő szerint említésre méltó szituációkat* és embereket.« (2018: 195)

Dio hrvatske rečenice: „*nesmetano teče*“ postaje „*slobodno strujanje*“. Primjer modulacije kada se promatra iz drugog kuta gledišta. Glagol je postao imenica, pa bismo mogli zaključiti da hrvatski jezik preferira uporabu glagola, dok mađarski uporabu imenica, sintagmi i složenica, što se u hrvatskome izražava glagolskom radnjom. U ovome primjeru došlo je do još jedne promjene, usporedimo glagole u prvome redu rečenice, hrv. *treba ostavljati*, i mađ. *megkíván*. U hrvatskoj rečenici subjekt je *priča koja treba ostavljati dojam da nesmetano teče*, a u mađarskoj je subjekt autobiografski zapis koji želi nesmetano strujanje priče, ovdje se dogodila zamjena subjekata glagolske radnje, hrvatska rečenica ima modalni glagol treba (što je dio sintakse analitičkog jezika), a mađarska rečenica ima jedan svršeni glagol u prezentu. Ovdje je također došlo do modulacije, obzirom da nije priča subjekt kao u hrvatskome, već je u prijevodu subjekt autobiografski zapis. Nadalje promotrimo i sljedeće: hrv. *za koje je pripovjedač procijenio da su bitne*, mađ. *az elbeszélő szerint említésre méltó szituációkat*, kada bismo napravili povratni prijevod, mađarska bi dio rečenice glasilo: *prema pripovjedaču situacije vrijedne spomena*, dakle glagol procijenio nestao je, umjesto njega imamo prijedlog za /koga, što/ vrijedno spomena, što je primjer transpozicije.

Primjer 15. »U knjizi *Od Budimpešte do Pariza preko Zagreba* tako pruža zanimljive podatke o *problematici antisemitizma, identiteta i asimilacije* u pojedinim dijelovima Europe tijekom dvadesetoga stoljeća.« (2018: 186)

»A Budapesttől Párizsig: Emlékeim érdekes adatokat nyújt a huszadik század folyamán Európa különböző részein jelentkező *antiszemizmus, identitás és asszimiláció problematikájáról*.« (2018: 203)

Ranije smo u analizama naišli na genitivnu vezu, dakle iskazivanje posvojnosti genitivom (npr. *sestra od* (koga, čega). U hrvatskoj rečenici riječ je o *problematici antisemitizma, identiteta i asimilacije*, a u mađarskoj *antiszemitizmus, identitás és asszimiláció problematikájáról*, gdje su prve tri riječi opisni atributi imenici problematika, a u hrvatskome su te iste riječi genitivi uz imenice koji se još nazivaju i imenskim atributima.

Primjer 16. »U Fejtövu memoaru problematika identiteta, antisemitizma i asimilacije, koja vidjeli smo prožima cijelo djelo, neposredno je vezana uz osobna iskustva te je imala utjecaja na *formiranje osobnosti, stavova i svjetonazora pripovjedača*, ali i na pamćenje povijesno problematičnih pojava, što se može zaključiti iz razmatranja u prethodnom poglavlju. « (2018: 187)

»Fejtő emlékiratában az identitás, antiszemitizmus és asszimiláció problematikája, amely, mint láthattuk, az egész művet áthatja, közvetlenül kapcsolódik a személyes tapasztalatokhoz, mivel az *elbeszélő személyiségének, nézeteinek és világszemléletének* kialakulását, de a történelmileg problematikus jelenségekre való emlékezését is befolyásolta, amint arra az előző fejezet vizsgálata során következtethetünk.« (2018: 204)

Formiranje osobnosti, stavova i svjetonazora pripovjedača je primjer genitivne veze (pripovjedač je u genitivu, što podrazumijeva riječi ispred njega „njegovim” odnosno označenima pripadnošću, u mađarskome je sa sufiksom -e, -ei i -nek, na riječima označena pripadnost, što je podrazumijevalo da će se rečenica promijeniti vizualno, ali i strukturno, odnosno da će se promijeniti prvotna fraza i jezična razina.

5. Komparativna diskusija o prevoditeljskim postupcima

Nakon detaljnih analiza odabranih tekstova iz Zbornika, u ovom poglavlju usporedit ćemo dobivene rezultate, tekstove, te strategije i postupke korištene u njima s ciljem usustavljanja značajki koji se najčešće ili najmanje razmatraju i koriste prilikom prevođenja znanstvenog tipa teksta. Bilo je važno pritom razmotriti ima li više semantičkih, morfoloških ili leksičkih promjena u prijevodima i što je ono različito.

Prvi tekst bio je zasićen složenim rečenicama, dugačkim imeničkim strukturama i sintagmama, pa je bilo zanimljivo vidjeti koja se pitanja i izazovi u tom pogledu stvaraju kada je usporedimo sa hrvatskom rečenicom. Red riječi u rečenicama često je bio gotovo isti, jedino što je mađarska rečenica imala atributnu sintagmu, što je u hrvatskoj rečenici bilo prevedeno s odnosnom rečenicom. Time se svakako postigla ekvivalencija jer su obje rečenice u normi i formi standardnog (fraz) zamijenjena drugom sintaktičkom jedinicom (zavisnom surečenicom) uslijed očekivane razlike između jezičnih sustava. Bilo je i transpozicije, u slučaju mijenjanja reda riječi, rečeničnog dijela itd. Zanimljivo je bilo i izricanje pripadnosti, gdje smo vidjeli kako se u prijevodu ponaša značajka koja proizlazi iz opreke analitičke forme i sintetičke forme jezičnih izraza. Mađarski sufixi za izražavanje posvojnosti (koji su u atributnom položaju) nasuprot hrvatskim posvojnim zamjenicama i pridjevima. U skladu s time moralo se i objasniti i genitivnu vezu, jer je i genitiv oblik izražavanja posvojnosti u hrvatskome jeziku, što je u prijevodu dovelo do pomaka u jezičnoj razini, a u tekstu je bio i slučaj transpozicije. Zatim smo se osvrnuli na drugačiji red riječi u pogledu subjekta, objekta i predikata i mađarskog participa, koji u hrvatskome ekvivalent traži u odnosnoj rečenici, sa zamjenicom *koji*.

U drugome tekstu tematika je povijesno-politička, što je značilo više sintagama, imeničkih konstrukcija. Ponovno smo imali primjer mađarskog participa koji je u hrvatskome imao odnosnu rečenicu, što je povuklo pitanje nagomilanosti atributima ispred imenice u mađarskome i većem sadržaju infomacija u jednoj rečenici, što u hrvatskome znači raščlanjivanje rečenice u više manjih (u velikom broju slučajeva). Velika zasićenost takvim tipom rečenice karakterizirala je ovaj tekst u odnosu na prvi.

Za primjer prijevodne analize uzeli smo i prijevod s hrvatskog na mađarski, da bismo ispitali neke postupke i strategije i u obrnutom smjeru. Tekst je izrazitog karakterističnog znanstvenog stila, sa jasnim i logičkim slijedom sadržaja, pa tako i rečenica. Tako u trećemu tekstu vidimo sljedeće: primjer forme analitičkog i sintetičkog načina izražavanja jezičnih pojava, razlika u izražavanju posvojnosti, razlika u položaju rečenica, SVO i SOV razliku, sintagmatske konstrukcije, odnosne rečenice nasuprot zgusnutim mađarskim konstrukcijama, nešto manja pojava participa, promjene u koheziji teksta, u jezičnim razina, transpozicija, modulacija, različiti načini izražavanja bezličnosti, promjene u strukturi forme, rečenica u pasivu prevedena u prezentu, zamjene rečeničnih djelova, promjena fraze i jezične razine. Prilikom analize naišli smo na još jednu zanimljivost, naime u mađarskome kao sintetičkom jeziku važnost je na morfološkim oblicima, a u hrvatskome kao analitičkom naglasak je na sintaksi.

Najveći imperativ u prevođenju znanstvenog teksta je da taj tekst zadrži znanstvenost i u ciljnom tekstu, tj. prijevodu na drugi jezik. U analizama vidimo da su nužne promjene na sintaktičkoj razini da bi se to postignulo, dapače nekada se i podrazumijevaju. Zanimljivo je da je u različitom jeziku različit i naglasak na važnost neke vrste riječi, pa samim time jedna vrsta riječi u prijevodu dobiva ekvivalent koji nije ni ista vrsta riječi, što uključuje postupak transpozicije. Vidjeli smo i uporabu prijevodnih strategija (transpozicija, modulacija, ekvivalencija itd.), te koliko je ekvivalencija nužna u znanstvenom stilu koji ima uzvišeni stil, s jasnim logičkim ustrojem sadržaja i obavijesti koju on čini. U ovom radu cilj analiza iz Zbornika bio je vidjeti koje se strategije i postupci spominjani u mađarskoj i hrvatskoj literaturi najčešće javljaju u ovom tipu teksta (znanstveni stil), što je rezultiralo zanimljivim rezultatima u pogledu sintakse, međutim svakako bi bilo zanimljivo i u nekome drugome radu istražiti semantičke ili pragmatičke strategije koje navode literature oba jezika.

Usporedivši ova tri teksta (dva prijevoda s mađarskog na hrvatski i jedan prijevod s hrvatskog na mađarski) vidimo da su zajedničke sljedeće promjene: pomak u jezičnoj jedinici, transpozicija, pomak u surečenici, rečenici i koheziji teksta koje smo vidjeli na temelju nekih jezičnih razlika npr.: genitivna veza, posvojnost, particip. Svaki od spomenutih triju tekstova znanstveni su radovi međutim razlikuju se u strukturi rečenica. Određene razlike u strukturu jezičnog sustava i vrsti jezika već unaprijed podrazumijevaju prevoditeljske strategije kao npr. transpozicija, pomak u jezičnim jedinicama, modulacija.

Budući da se komunikacija odvija putem jezika, dakle obavijesti se jezičnim sredstvima kodiraju i odašilju kao poruka, komunikacija je jezični čin, što znači da je i prevođenje jezični čin. Zato smo prilikom analize usmjereniji bili na jezične pojave samog procesa, nasuprot psiholingvističkim i sociolingvističkim značajkama (Ivir, 1978: 85). Metoda kojom smo se koristili je bila staviti u prijevodne odnose dva mađarska teksta i jedan hrvatski u kojima smo vidjeli nekoliko učestalih pojava. Nismo se mogli posvetiti svim gramatičkim i leksičkim razlikama, nego onima koje se najčešće javljaju u isljučivo znanstvenom tipu teksta. Dakle struktura i forma rečenice, složenice, ekvivalenti u hrvatskome jeziku.

Možemo se na kraju svega pitati jesu li sve te promjene obavezne radi očuvanja jezičnog smisla ciljnog jezika ili su neobavezne i ovise o prevoditeljevoj preferenciji. S obzirom na to da je riječ o indoeuropskom i ugrofinskom jeziku brojni će postupci adaptacije prilikom prevođenja biti izrazito potrebni.

Zaključak

Ovaj rad zaključujem kratkim pregledom sadržaja. U uvodu smo definirali prevođenje kao proces sa naglaskom na važnost i svrhu, zatim smo vidjeli značajke znanstvenog teksta i usustavili ih prema sintaktičkima, morfološkima i leksičkima. Zatim smo naveli neke od strategija i postupaka koje iznosi hrvatska i mađarska literatura. Rezultate analize već smo obradili u prošlom poglavlju pa ćemo samo ukratko zaključiti cilj ovoga diplomskog rada. Cilj je ostvaren, ispunjen je metodom analize triju tekstova, u kojima su se tražile strategije i postupci korišteni u prevedenim tekstovima da se vide koji su prisutni u prevođenju znanstvenog teksta u slučaju dvaju jezika različitih sustava (sintetički i analitički način izražavanja jezičnih pojava), iz čega proizlazi najviše promjena na gramatičkoj razini, dakle u strukturi riječi i njenim oblicima u jezičnom sustavu (morfološka razina), kao i redosljedu i vrsti tih riječi u rečenici i surečenici (sintaktička razina). Analiza je pokazala zanimljive jezične pojave koje se drugačije ponašaju u svakom od ovih dvaju jezika. To su: posvojnost, particip, hrvatski genitiv nasuprot mađarskoj posvojnosti, analitička forma nasuprot sintetičkoj. Te promjene utjecale su isključivo na promjene na razini jezičnih jedinica, rečenice i surečenice, što je očekivano zbog stila, jer znanstveni stil i u prijevodu zahtjeva određene norme koje su karakteristične i u drugim jezicima, tako da u pogledu strukture samog teksta i mađarska i hrvatska literatura izlažu iste značajke: logički redosljed mišljenja, fraze i izrazi, tekstni konektori, prenošenje znanja i informacija itd.. Važno je napomenuti da za prevođenje znanstvenog teksta prevoditelj treba biti izrazito stručan ili ako već nije upoznat sa područjem u kojemu je tekst nastao, trebao bi moći surađivati ili sa autorom teksta ili stručnjacima. S obzirom na to da je znanstveni stil uzvišeniji i akademski ne dopuštaju se odmicanja od norme, također osoba koja čita prijevod ne bi smjela prepoznati da tekst nije nastao na njenom jeziku jer time ekvivalencija kao osnovni zahtjev prilikom prevođenja ne bi bila ispunjena. Prevođenje kao djelatnost važna je za društveni i kulturni napredak te je na tome području još mnogo zanimljivih tema za diplomatske radove i znanstvena istraživanja.

Popis citirane literature

Čurković Major, F., Katalinić K, Mann, J., Zagrebe, ti si moj rodni grad... Szülővárosom vagy, Zágráb..., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2018.

Csontos, N., Szakszöveg-tipológia, Szakszövegtípusok vizsgálata társas-kognitív keretben, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2020.

Eco, U., Otrilike isto, Algoritam, Zagreb, 2006.

Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M., Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2005.

Fráter, A., Magyar nyelv a középiskolák számára, Mozaik Kiadó, Szeged, 2015.

Fráter, A., Magyar nyelv a középiskolák számára, Mozaik Kiadó, Szeged, 2016.

Hegedűs, R., Magyar nyelvtan, Formák, funkciók, összefüggések, Tinta könyvkiadó, Budapest, 2005.

Ivir, V., Teorija i tehnika prevođenja. Udžbenik za III i IV razred srednjeg obrazovanja prevodilačke struke, Novi Sad, 1985.

Keszler, B., Lengyel K., Kis magyar grammatika, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.

Klaudy, K., Nyelv és fordítás: válogatott fordítástudományi tanulmányok, Budapest, Tinta, 2007.

Klaudy, K., Bevezetés a fordítás elméletébe, Scholastica, Budapest, 2009.

Ladmiral, J.-R., Kako prevoditi: teoremi za prevođenje /s francuskog prevela Vesna Pavković, Politička kultura, Zagreb, 2007.

Lehocki-Samardžić, A., Kategorija posvojnosti u hrvatskom i mađarskom jeziku // XI. međunarodni kroatistički znanstveni skup / Blažetin, Stjepan (ur.), Pečuh, 2013. str. 202-220

Nida, E., Toward a science of translating, E. J. Brill, Leiden, 1964.

Oraić Tolić D., Akademsko pismo: strategije i tehnike klasične retorike za suvremene studentice i studente, Naklada Ljevak, Zagreb, 2011.

Pavlović, N., Uvod u teorije prevođenja, Leykam international d.o.o., Zagreb, 2015.

Premur, K., Teorija prevođenja, Ladina TU d.o.o., Dubrava, 1998.

Premur, K., Modeli prevođenja, Naklada Lara, Zagreb, 2005.

Premur, K. Aspekti teorije prevođenja, Naklada „Lara“, Zagreb, 2006.

Silić, J., Pranjković, I., Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

Silić, J., Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika, Disput, Zagreb, 2006.

Stojić, A., Brala-Vukanović M., Matešić, M. (ur.), Priručnik za prevoditelje, Prilog teoriji i praksi, FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTE U RIJECI, Rijeka, 2015.

Popis korištene literature

Baker, M., Routledge encyclopedia of translation studies, London and New York, 1998.

Blagus, M., Značaj stručnog znanja za adekvatno razumijevanje i prevođenje stručnog teksta, u: JEZIK I UM. XXXII. međunarodni znanstveni skup Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku str. 41-41, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Rijeka, 2018.

Gačić, M., Pisanje znanstvenih i stručnih radova, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, Zagreb, 2001.

Sučević Međeral K., Vukadinović T, Jurović I., Vuk, M.B., Mađarsko-hrvatski rječnik, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2013.